

ДІЯЛЬНІСТЬ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У РАЙХСКОМІСАРІАТІ «УКРАЇНА» В 1941–1943 РР.

Кицак Богдан Вікторович
аспірант ЖДУ імені Івана Франка,
kitsak_bogdan@mail.ru

*Науковий керівник –
доцент С.В. Стельникович*

Незважаючи на наявність досить значної кількості наукових праць, які присвячені історії України періоду Другої світової війни, проблематика нацистської окупації залишається досить актуальною. Адже поза увагою учених залишилося ряд важливих аспектів, що характеризують життя місцевого населення в умовах окупаційної дійсності. Серед таких, зокрема, – питання діяльності окупаційних медичних навчальних закладів у Райхскомісаріаті «Україна».

В історіографії окремі аспекти, подекуди принагідно, діяльності медичних навчальних закладів періоду нацистської окупації піднімалися у наукових розвідках В. Гінди [1], Т. Заболотної [2] та С. Стельниковича [3]. Отож, проведений аналіз історіографії свідчить, що окреслена проблематика є малодослідженою, що і зумовлює потребу її комплексного вивчення.

Автор статті поставив за мету проаналізувати діяльність окупаційних медичних навчальних закладів у Райхскомісаріаті «Україна» у 1941–1943 рр.

В умовах швидкого наступу німецької армії на територію УРСР наприкінці червня – на початку липня 1941 р., радянська влада розпочала евакуаційну кампанію на схід СРСР. Вивезенню підпали також медичні навчальні заклади, які мали в своєму розпорядженні велику матеріальну базу та кадровий резерв. Відповідні установи забезпечували професійними лікарями та середнім медичним персоналом практично всю систему охорони здоров'я Української РСР.

На початку 1941 р. в УРСР функціонувала розвинена структура кадрових медичних установ, серед яких 8 медичних інститутів, 2 стоматологічних інститути, 3 фармацевтичних інститути та 5 інститутів удосконалення лікарів [4, арк.25]. До початку нацистської окупації в системі охорони здоров'я республіки працювало 32 208 лікарів. Проте після проведення мобілізації та евакуації на початку літа 1941 р. у розпорядженні нацистської адміністрації залишилось лише приблизно 6–7 тис. лікарів [4, арк.28].

Зі встановленням нацистської цивільної влади в Райхскомісаріаті «Україна» для окупантів постало питання підготовки медичних

працівників, які мали забезпечити мінімальний рівень функціонування системи охорони здоров'я [5]. Проблема нестачі кваліфікованих лікарів можна простежити на прикладі Полтави (за формулою кількість лікарів на кількість населення). За даними гітлерівців, станом на початок окупації у Полтаві проживало 74 821 особа [6, арк.45]. У лютому 1942 р. у місті працювало 534 медичних працівники, з яких 150 лікарів [7]. Тобто, один професійний лікар зобов'язаний був обслуговувати приблизно 500 людей. Це катастрофічна цифра, яка демонструє кризовий стан всієї системи забезпечення медичними кадрами.

Враховуючи дану ситуацію, було розпочато процес відновлення діяльності медичних навчальних закладів, які повинні були випускати лікарів та середній медичний персонал. Так, у Вінниці 15 лютого 1942 р. було відновлено навчання на 5 курсі медичного інституту, на якому продовжило навчання 86 колишніх студентів [8]. У вересні 1942 р. тут відбувся випуск лікарів, яких відразу спрямували на закриття найбільш проблемних районів, де були практично відсутні медичні кадри. Крім того, Вінницький медінститут, починаючи з нового 1942/1943 навчального року, відновив процес навчання на 1 курсі, на який було прийнято 195 осіб. Водночас 95 осіб було прийнято на 4 курс [9]. Враховуючи гострий дефіцит стоматологів та фармацевтів, при інституті було утворено фармацевтичний факультет [10]. У Дніпропетровську місцевий медінститут випустив 117 лікарів, яких було розподілено по різних районах для доукомплектування медичних установ персоналом [11]. Водночас у Вінниці в серпні 1942 р. підходив до кінця випуск 80 фахівців, які мали отримати кваліфікацію лікарів [12].

Уже літом 1942 р. Київський медичний інститут оголосив набір студентів на 1 курс лікувального, стоматологічного та фармацевтичного факультетів [13]. Без іспитів зараховували тих вступників, у яких була повна середня освіта. Подібний набір на новий навчальний рік було оголошено в цілому ряді медичних навчальних закладів по всій території Райхскомісаріату «Україна» [12].

Однак, не зважаючи на відновлення діяльності медичних навчальних установ, умови навчання та отримання практичних навичок були надзвичайно жалюгідними. За спостереженнями професора Зюкова, який під час окупації працював у Жовтневій лікарні міста Києва, Київський медінститут випускав низькопробних лікарів [14, арк.82]. Такий результат пояснюється відсутністю будь-яких належних умов для того, щоб студенти могли отримувати практичні знання. Не було обладнаних лабораторій, інструментарію, мікроскопів, навчальних посібників, опалюваних приміщень [14, арк.84]. Для нацистів складність ситуації погіршилася радянською евакуацією. У 1941 р. Київський медичний інститут спочатку було евакуйовано до Харкова, згодом – до Челябінська. При цьому було вивезено професорсько-викладацький склад та інших співробітників, медичне устаткування та інше майно [14, арк.61].

Окрім вищих медичних навчальних закладів, важливе місце в системі медичної освіти та підготовки нових кадрів в період нацистської окупації відігравали фахові школи. Так, у 1942/1943 навчальному році відновила свою роботу фармацевтична школа в Умані, де розпочали навчання 221 учень [15]. Після встановлення окупаційного режиму в Черкасах було відновлено функціонування фельдшерської та зуболікарської шкіл. У червні 1942 р. ці заклади випустили перших спеціалістів, яких одразу було спрямовано на роботу [16]. Також у місті було відновлено діяльність медичної школи, яка вже у 1942 р. випустила понад 90 фельдшерів [17]. На початку 1943 р. закінчилися фармацевтичні курси в Ковелі, які випустили 38 фахівців аптекарської справи. Випускники були розподілені в аптеки Ковеля та районних містах Ковельської округи (гебітскомісаріату) [18].

Для окупантів також важливим стало відновлення фахових шкіл та курсів з підготовки медичних сестер. Уже 9 травня 1942 р. у Луцьку закінчили курс медичних сестер 50 жінок, які отримали свідоцтва з правом праці в шпиталях та амбулаторіях [19]. Проте такі заходи кардинально не впливали на загальне поліпшення ситуації в підготовці нових медичних працівників для системи охорони здоров'я.

Таким чином, політика німецької адміністрації була спрямована в першу чергу на мінімальне забезпечення життєдіяльності системи охорони здоров'я. Остання, у свою чергу, мала підтримувати мінімальний життєвий рівень місцевого населення. Через такий підхід питання повноцінної діяльності медичних навчальних закладів залишилося не вирішеним протягом усього періоду окупації нацистами українських територій, що ввійшли до складу Райхскомісаріату «Україна».

Список використаних джерел та літератури

1. Гінда В. В. Освіта в роки німецької окупації у генеральному окрузі «Житомир» (1941–1944 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / В. В. Гінда. – Черкаси, 2007. – 223 с.
2. Заболотна Т. Життя та побут міського населення напередодні та в роки окупації (1941–1944 рр.) / Т. Заболотна // Україна в другій світовій війні : погляд з ХХІ ст. : Історичні нариси: у 2-х кн. Кн.2. – Київ : Наукова думка, 2011. – Кн. 2. – С. 7–44.
3. Стельникович С. Медичне обслуговування на території генерального округу Житомир (друга половина 1941 – початок 1944 рр.) / С. Стельникович // Волинські історичні записки : зб. наук. праць. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – Т. 11. – С. 5–12.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 342, оп. 14, спр. 373. 72 арк.
5. Вісті для українських селян. – 1942. – 15 жовтня.
6. ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 2, спр. 231, 50 арк.
7. Дніпропетровська газета (Дніпропетровськ). – 1942. – 7 лютого.
8. Вінницькі вісті (Вінниця). – 1942 р. – 22 липня.
9. Вінницькі вісті (Вінниця). – 1942 р. – 17 вересня.
10. Вінницькі вісті (Вінниця). – 1942 р. – 20 серпня.
11. Дніпропетровська газета (Дніпропетровськ). – 1942. – 29 травня.
12. Вінницькі вісті (Вінниця). – 1942 р. – 27 серпня.
13. Українська думка (Черкаси). – 1942. – 8 серпня.
14. ЦДАВО України, ф. 4620, оп. 3, спр. 243а, 144 арк.
15. Вінницькі вісті (Вінниця). – 1942 р. – 8 жовтня.
16. Українська думка (Черкаси). – 1942. – 13 червня.
17. Вінницькі вісті (Вінниця). – 1942 р. – 10 вересня.
18. Нове українське слово (Київ). – 1943. – 26 січня.
19. Нова доба (Бердичів). – 1942. – 23 травня.